

LITERATURA

- Rodin, S. (ur.) (2003.a) *Jednakost muškarca i žene: pravo i politika u EU i Hrvatskoj*. Zagreb: Institut za međunarodne odnose.
- Rodin, S. (2003.b) Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju u pravnom poretku EZ i Republike Hrvatske, *Zbornik PFZ* 53 (3-4):591-613.
- Selanc, G. (2003.) Politika pozitivnih mjera Europskoga suda – ograničenja i mogućnosti, u: Rodin, S. (ur.) *Jednakost muškarca i žene: pravo i politika u EU i Hrvatskoj*. Zagreb: Institut za međunarodne odnose.
- Vasiljević, S. (2003.) Spolno uznemiravanje, u: Rodin, S. (ur.) *Jednakost muškarca i žene: pravo i politika u EU i Hrvatskoj*. Zagreb: Institut za međunarodne odnose.

Siniša Rodin i Snježana Vasiljević

ZAKON O ZAŠTITI OD NASILJA U OBITELJI

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji donesen je 14. srpnja 2003. godine, a stupio je na snagu osmog dana od dana objave u Narodnim novinama (NN, br. 116/2003). Time se po prvi put problem zaštite od nasilja u obitelji želi sustavno obraditi u jednom propisu. Naime, do donošenja ovoga Zakona, o nasilju u obitelji postojalo je nekoliko odredaba u Obiteljskom zakonu (NN, br. 162/1993.), koje su se kretale u rasponu od načelne zabrane nasilničkog ponašanja u obitelji, te dužnosti svih da takvo ponašanje prijave (imperfektna norma, odnosno norma koja nema sankciju), pa sve do prekršajne odredbe o sankcijama za počinitelje nasilja. Upravo se u praksi ovakvim rješenjima, sada već "starog" Obiteljskog zakona, puno prigovaralo, navodeći da su takva rješenja nedovoljna za efikasno sprečavanje nasilja u obitelji, da se nasilje u obitelji (pa tako i tko uopće čini obitelj)

ne definira, prigovaralo se i neprimjerenosti prekršajnih odredaba unutar Obiteljskog zakona, itd. Kako ova pitanja rješava novi Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji?

Prije svega treba istaknuti da je Zakon relativno kratak (sa samo 23 članka), te da je podijeljen u *osnovne odredbe* (čl. 1. do 5.), zatim se određuju *vrste i svrha prekršajnopравnih sankcija za zaštitu od nasilja u obitelji* (čl. 6.), *zaštitne mjere* (čl. 7.), te *svrha zaštitnih mjera* (čl. 8.). Članci 9. do 15. konkretiziraju svaku od sedam zaštitnih mjera pojedinačno, a zatim slijedi *izricanje zaštitnih mjera* (čl. 16. i 17.), *prekršajne odredbe* (čl. 18. i 19.), te *odgovornost za nepostupanje po zaštitnim mjerama* (čl. 20. do 23.).

Članak 2. Zakona određuje da se na prekršaje s područja nasilja u obitelji primjenjuju odredbe Zakona o prekršajima, osim ako Zakonom nije drukčije propisano, a svi postupci pokrenuti po ovom Zakonu su hitni.

Članak 3. određuje tko, u smislu ovoga Zakona, čini obitelj, pa se određuje da su to muž i žena u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici, srodnici po krvi u ravnoj lozi bez ograničenja, srodnici po krvi u pobočnoj lozi zaključno s četvrtim stupnjem, srodnici po tazbini zaključno s drugim stupnjem, osobe koje su živjele zajedno u obiteljskoj ili izvanbračnoj zajednici i njihova djeca, te osobe koje imaju zajedničku djecu, posvojitelj i posvojenik, skrbnik i štitićenik. Ovakva odredba olakšat će, nadamo se, postupanje u praksi, jer prilično precizno i razmjerno široko definira obitelj, pa tako odgovara i na sadašnja pitanja i probleme iz prakse – o tome da li određeno nasilje znači ujedno i nasilje u obitelji (npr. nasilnik je izvanbračni drug, ili bivši bračni ili izvanbračni drug ili neki drugi srodnik – djed, ujak itd.). Ostaje pričekati praksu te vidjeti kako će ovakva odredba pomoći i poboljšati postupanje u slučajevima nasilja.

Članak 4.¹ određuje se što je to nasilje u obitelji, odnosno koja se ponašanja mogu smatrati nasiljem. Nepostojanjem definicije nasilja u kojoj se makar navodi što se smatra nasiljem, zasigurno je loš primjer koji ostavlja mnoštvo dilema, kako u teoriji tako osobito i u praksi. Smatramo, međutim, da će i primjena članka 4. izazvati mnoge dileme. Hoće li se svaki fizički napad, bez obzira da li je nastupila tjelesna ozljeda ili ne, smatrati nasiljem (npr. šamar koji nije prouzročio tjelesnu ozljedu), ili hoće li se zaista svaki verbalni napad, psovanje ili nazivanje pogrđnim nazivima u praksi, ocijeniti kao nasilje. Da li takvo ili neko drugo postupanje koje uzrokuje ili može uzrokovati npr. povredu dostojanstva, zaista znači i nasilje u obitelji? Hoće li svako oštećenje imovine ili pokušaj da se to učini (npr. razbijanje komada posuđa) biti ocijenjeno kao nasilje? Bojimo se da praksi ni sada neće biti puno lakše posebice što, osim dileme hoće li se određeno ponašanje smatrati i nasiljem, ostaje i drugi problem, a to je teškoća njegova dokazivanja u sudskom postupku.

Člankom 5. određene su osobe koje su dužna prijaviti nasilje, a za kojega su saznale prilikom obavljanja svoje dužnosti. Ako ne postupaju u skladu s ovom obvezom, čine prekršaj za koji mogu biti kažnjeni novčanom kaznom (čl. 19.). Nije pritom određen iznos novčane kazne.

Prema Zakonu za zaštitu od nasilja u obitelji prekršajnepravne sankcije za za-

štitu od nasilja su **novčana kazna i kazna zatvora, te zaštitne mjere**. Zaštitne mjere izriče sud, a postoji sedam zaštitnih mjera: 1. obvezni psihosocijalni tretman; 2. zabrana približavanja žrtvi nasilja; 3. zabrana uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju; 4. udaljenje iz stana, kuće ili nekoga drugoga stambenog prostora; 5. osiguranje zaštite osobe izložene nasilju; 6. obvezno liječenje od ovisnosti; 7. mjera oduzimanja predmeta koji je namijenjen ili uporabljen u počinjenju prekršaja. Svaka od ovih mjera uređena je posebnim člankom zakona. Zajednička im je karakteristika da je za većinu mjera (osim gdje to nije izvodivo po prirodi stvari, npr. oduzimanje predmeta) određeno vrijeme njezina trajanja, na način da je određena minimalna donja, te maksimalna gornja, ili samo gornja granica trajanja određene mjere. Međutim, članak 16. stavak 3. određuje da se zaštitne mjere izriču u trajanju koje ne može biti kraće od jednog mjeseca, niti dulje od dvije godine, računajući od dana pravomoćnosti rješenja o prekršaju, ili od dana prestanka izvršenja kazne zatvora. Iz ovoga slijedi i da se prekršajnepravne sankcije mogu kumulirati (npr. kazna zatvora i zaštitna mjera), dok za neke od zaštitnih mjera zakon određuje da se mogu izricati i samostalno (npr. zabrana približavanja žrtvi, zabrana uznemiravanja ili uhođenja, udaljenje iz stana, oduzimanje predmeta). Jednako tako, za većinu mjera određena je i obveza nadležnih

¹ "Nasilje u obitelji je:

- svaka primjena fizičke sile ili psihičke prisile na integritet osobe,
- svako drugo postupanje jednog člana obitelji koje može prouzročiti ili izazvati opasnost da će prouzročiti fizičku i psihičku bol,
- prouzročenje osjećaja straha ili osobne ugroženosti ili povrede dostojanstva,
- fizički napad bez obzira da li je nastupila tjelesna ozljeda ili ne,
- verbalni napadi, vrijeđanje, psovanje, nazivanje pogrđnim imenima i drugi načini grubog uznemiravanja,
- spolno uznemiravanje,
- uhođenje i svi drugi načini uznemiravanja,
- protupravna izolacija ili ograničavanje slobode kretanja ili komuniciranja s trećim osobama,
- oštećenje ili uništenje imovine ili pokušaj da se to učini."

ministara (rada i socijalne skrbi, unutarnjih poslova, zdravstva) na donošenje provedbenih propisa o načinu/mjestu provođenja zaštitnih mjera. Dok je za ministra rada i socijalne skrbi te zdravstva određen rok od tri mjeseca, od stupanja na snagu ovoga Zakona, za donošenje provedbenih propisa o izricanju zaštitne mjere obveznoga psihosocijalnog tretmana, a ministar unutarnjih poslova ima isti rok za donošenje provedbenih propisa u svezi s člancima 10., 11. i 12. ovoga Zakona, nije određen rok ministru zdravstva koji se odnosi na donošenje provedbenog propisa vezanoga uz izricanje mjere obveznog liječenja od ovisnosti (čl. 14.). Ne sumnjamo da će provedbeni propis biti i donesen, no ono što bi u praksi mogao biti problem prilikom izricanja ovih mjera, jesu stvarne mogućnosti za njihovo svrsishodno i kvalitetno provođenje. Dok će kod nekih mjera to biti jednostavnije (npr. mjera osiguranja zaštite osobe izložene nasilju, tj. policijska zaštita osobi izloženoj nasilju prilikom uzimanja stvari i izlaska iz stana, i sl.), druge mjere po svojoj prirodi zahtijevaju dugotrajniji, kontinuirani rad, te angažiranje kadra, ali i financijskih sredstava (npr. obvezan psihosocijalni tretman, obvezno liječenje od ovisnosti), dok će neke (poput mjera zabrane uznemiravanja ili uhođenja osobe) možda izazivati teškoće u praksi zbog otežane mogućnosti kontrole (ne)provođenja ovakve mjere.

Jednako tako, zaštitna mjera udaljenja osobe iz stana ili kuće, a koja je određena u minimalnom trajanju od mjesec dana, nameće pitanje smještaja takve osobe. Zaštitne se mjere mogu izreći na zahtjev osobe izložene nasilju ili policije, ili po službenoj dužnosti, dok se zaštitne mjere obveznoga psihosocijalnog tretmana i oduzimanje predmeta izriču po službenoj dužnosti (čl. 16.).

Člankom 18. određene su prekršajne odredbe, pa se tako počinitelju nasilja

može izreći novčana kazna od 1.000,00 do 10.000,00 kuna, ili kazna zatvora do 60 dana. Za ponovljeno nasilje, minimalna novčana kazna je 5.000,00 kuna ili kazna zatvora od najmanje 15 dana. Za nasilje koje se izvrši u nazočnosti djeteta, kazna iznosi minimalno 6.000,00 kuna ili zatvor u trajanju od najmanje 30 dana. Takvo ponovljeno nasilje povećava kaznu na minimalno 7.000,00 kuna ili kaznu zatvora u trajanju od najmanje 40 dana. Zakonodavac ne pravi razliku u smislu minimalnog iznosa/trajanja kazne u slučaju ponovljenog nasilja u nazočnosti djeteta i nasilja počinjenoga na štetu djeteta. Nesumnjivo je da je i samo prisustvovanje nasilju za dijete štetan događaj, te da je i psihičko nasilje, nasilje samo za sebe. Možda je ipak trebalo povećati donje granice kazni u slučaju nasilja nad samim djetetom te tako još više istaknuti nužnost ustavom zajamčene osobite zaštite djece. Isti bi prijedlog mogao ići i u pravcu osobite zaštite određenih kategorija osoba (npr. nasilje počinjeno nad trudnicom, osobom sa smetnjama u tjelesnom ili duševnom razvoju i sl.).

Članak 20. nalaže počinitelju nasilja postupanje u skladu s izrečenom zaštitnom mjerom, a nepostupanje u skladu s njom znači ponovni prekršaj za koje se može izreći kazna od minimalno 3.000,00 kuna ili kazna zatvora od najmanje 40 dana.

Od još mnogih dvojbi i problema koji će se zasigurno javljati u praksi, a koje nam ostaje tek vidjeti, važno je ipak napomenuti da je Zakon trebao sadržavati i jednu odredbu koja izražava načelan stav o zabrani nasilja u obitelji, kao i dužnost svih da nasilje prijave. Ove su odredbe postojale i u Obiteljskom zakonu, pa iako sasvim načelnog karaktera i bez pravne sankcije (barem što se tiče neprijavljanja nasilja od građana), sasvim sigurno služile su podizanju razine svijesti o štetnosti svakog oblika obiteljskog nasilja, te

određenoj moralnoj dužnosti svih građana, kako bi došlo do pravovremene i učinkovite zaštite osoba koje su takvom nasilju izložene. Jer upravo nasilje u obitelji, uz sve postojeće propise te obvezu službenih osoba na prijavljivanje nasilja, vrsta je nasilja za koju se često ne zna, ili se sazna kada je već kasno, a službene osobe su ponekad i posljednje koje s nasiljem budu upoznate. Još uvijek nam se čini da smo društvo u kome je nasilje u obitelji "problem obitelji". No ono je zapravo mnogo više od toga: ono je problem žrtve i svjedoka nasilja, obitelji, te samog počinitelja, ali svakako i društva u cjelini.

Ivana Milas

ZAKON O ISTOSPOLNIM ZAJEDNICAMA

Zakon o istospolnim zajednicama donesen je 14. srpnja 2003. godine, a stupio je na snagu osmoga dana od objave u Narodnim novinama (NN, br. 116/2003.). Time se po prvi put u zakonodavstvu Republike Hrvatske uređuje istospolna zajednica i pravni učinci postojanja te zajednice. Radi se o relativno kratkom zakonu od svega dvadeset i dva članka, podijeljenih u pet dijelova: I. Opće odredbe (članci 1. do 5.); II. Uzdržavanje (članci 6. do 10.); III. Imovinski odnosi (članci 11. do 20.); IV. Zabrana diskriminacije (članak 21.); V. Završna odredba (članak 22.).

Članak 2. određuje istospolne zajednice u smislu ovoga Zakona kao: "životne zajednice dviju osoba istog spola (u dalj-

njem tekstu: partner/ica) koje nisu u braku, izvanbračnoj ili drugoj istospolnoj zajednici, a koja traje najmanje tri godine te koja se temelji na načelima ravnopravnosti partnera, međusobnog poštovanja i pomaganja, te emotivnoj vezanosti partnera". Iz ovoga slijedi da istospolna zajednica predmnijeva životnu zajednicu sa svim njezinim sadržajima, počevši od zajedničkog stanovanja, no (kao i u braku ili izvanbračnoj zajednici) prije svega potreban je *animus*, dakle volja partnera za postojanjem takve zajednice. Ona je uvjetovana trajanjem od najmanje tri godine, što je rješenje slično¹ onome u izvanbračnih zajednica u novom Obiteljskom zakonu (NN, br. 116/2003.). Ova odredba, dakle, isključuje mogućnost da jedan ili oba partnera budu u braku ili izvanbračnoj zajednici. Formulacija "ili drugoj istospolnoj zajednici" odnosi se, smatramo, na drugu istospolnu zajednicu u smislu ovoga Zakona, što je možda trebalo istaknuti, jer se na ovaj način ne vidi u potpunosti i sasvim precizno razlika u odnosu na neki drugi oblik života zajednice istoga spola (dvije prijateljice, dva prijatelja i sl.). Upravo zbog ovog razlikovanja trebalo je među načelima na kojima se temelji istospolna zajednica, a kako ih navodi Zakon: "ravnopravnosti partnera, međusobnog poštovanja i pomaganja, te emotivnoj vezanosti partnera", svakako naglasiti i seksualni element u ovakvim zajednicama, jer on zasigurno i jest jedan od sadržaja ovakve životne zajednice. Bez toga možda ipak nije provedena dovoljna distinkcija u odnosu na neki "drugi oblik" istospolne zajednice, koji bi se jednako tako mogao temeljiti na odnosima poštovanja i pomaganja.

Samo jedan od načina djelomičnog izbjegavanja ovog problema nalazimo u odredbi da se istospolnom zajednicom

¹ Članak 3. Obiteljskog zakona glasi: "Odredbe ovog Zakona o učincima izvanbračne zajednice primjenjuju se na životnu zajednicu neudane žene i neoženjenog muškarca koji ne žive u drugoj izvanbračnoj zajednici, koja traje najmanje tri godine ili kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete."